

СУЧАСНІ МОДИФІКАЦІЇ РЕГІОНАЛІЗМУ

Перфільєва Анастасія Олександрівна,

кандидат політичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародних відносин і аудиту

Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»

ORCID ID: 0000-0001-9828-3704

У статті розглядаються новітні практики регіоналізації, які потрапляють до предметного поля проблематики неорегіоналізму. Подане дослідження спирається на комплексний підхід до розуміння природи неорегіоналізму як складного комплексу взаємодій на рівні між регіональним та глобальним. Робиться висновок, що розвиток неорегіональних практик тягне за собою важливі структурні та змістовні наслідки для системи міжнародних відносин. Наголошується, що сутність міжрегіоналізму/інтеррегіоналізму та трансрегіоналізму формується комплексом об'єктивних та суб'єктивних чинників, які залежать від загальних трендів світового політичного процесу. Трансрегіоналізм уможливлюється досвідом демократизації, потенціалом просторової диференціації та перспективами занепаду американоцентризму і формуванням багатопольярного світу. Поглиблення глобалізації у частині посилення транспарентності національних кордонів забезпечило можливість інтенсивної взаємодії державних та недержавних акторів різних континентів, що створило середовище транснаціональних зв'язків і відтворило підґрунтя для формування трансрегіональних об'єднань.

Поточні практики неорегіоналізму, які проявляють себе у становленні певних модифікацій регіоналізму, сприяють формуванню у сучасному світі відносно стійких функціональних макрорегіонів, що передбачає взаємодію регіональних об'єднань, окремих держав із різних географічних регіонів, недержавних акторів. Традиційна міжрегіональна взаємодія відбувалася на основі інституціоналізації відносин за допомогою угод між державами різних міжнародних регіонів, які зосереджувалися на можливостях отримання економічних зисків від налагодженої співпраці. Практики ж неорегіоналізму зосереджуються на прагненні врахувати наявність та залучити різні типи міжнародних акторів і налагодити співпрацю з метою отримання консолідованої позиції зі спільним досягненням цілей та реалізацією інтересів за максимально широким колом питань.

Ключові слова: інтеррегіоналізм, макрорегіон, макрорегіоналізм, міжрегіоналізм, міжрегіональні зв'язки, неорегіоналізм, регіоналізація, трансрегіоналізм.

Perfilieva A. O. Modern modifications of regionalism

The article examines the latest practices of regionalization that fall within the scope of neoregionalism. The study is based on a comprehensive approach to understanding the nature of neoregionalism as a complex set of interactions at the level between the regional and global. It is concluded that the development of neoregional practices entails important structural and substantive consequences for the system of international relations. It is emphasized that the essence of interregionalism/interregionalism and transregionalism is formed by a set of objective and subjective factors that depend on the general trends of the world political process. Transregionalism is made possible by the experience of democratization, the potential for spatial differentiation, and the prospects for the decline of American-centrism and the formation of a multipolar world. The deepening of globalization in terms of increasing the transparency of national borders has provided opportunities for intensive interaction between state and non-state actors from different continents, which has created an environment of transnational relations and recreated the basis for the formation of transregional associations.

Current practices of neoregionalism, which manifest themselves in the emergence of certain modifications of regionalism, contribute to the formation of relatively stable functional macro-regions in the modern world, which involves the interaction of regional associations, individual states from different geographical regions, and non-state actors. Traditional interregional interaction was based on the institutionalization of relations through agreements between states of different international regions, which focused on the possibilities of obtaining economic benefits from the established cooperation. Neo-regionalism practices focus on the desire to take into account the presence and involvement of different types of international actors and to

establish cooperation in order to obtain a consolidated position with joint achievement of goals and realization of interests on the widest possible range of issues.

Key words: *interregionalism, macroregion, macroregionalism, interregionalism, interregional relations, neoregionalism, regionalization, transregionalism.*

Актуальність дослідження. У межах регіоналістики накопичено достатній досвід теоретико-концептуального обґрунтування практик регіональної інтеграції в різних куточках світу. Водночас сучасність наповнена інтенсифікацією взаємодії між акторами в міжнародному середовищі, яка виходить за межі традиційних практик регіональної інтеграції, демонструючи розширення кількості, якості та географії залучених акторів. Наявні теорії регіональної інтеграції, вочевидь, уже не відображають усієї картини політичного процесу. Регіональний зріз сучасного стану міжнародних відносин демонструє відносно новий прошарок, що не повною мірою відображений у дискурсі вітчизняної політичної теорії. Тому вивчення новітніх практик регіоналізації, які потрапляють у предметне поле проблематики неорегіоналізму, потребує додаткової уваги, особливо в частині теоретико-концептуального обґрунтування макро-регіоналізму.

Мета статті – визначення багатоманітності зрізів процесу регіоналізації у сучасних практиках міжнародної взаємодії, що породжує термінологічну різноманітність у типологізації макрорегіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні накопичено достатній досвід досліджень із проблематики регіоналізму, проте його новітні практики, пов'язані з трансрегіональними, інтеррегіональними, міжрегіональними вимірами, залишаються недостатньо вивченими та концептуалізованими. Трансрегіоналізм перебуває у центрі дослідницької уваги Фредеріка Содербаума, Люка В. Лангенхова, Франка Маттхейса. Водночас поява активних міжрегіональних зв'язків та інтенсифікація міжрегіональних відносин забезпечують поточну затребуваність подальшого аналізу практик неорегіоналізму. Іноземні фахівці-міжнародники майже два десятиліття активно обговорюють зміст, особливості та наслідки поширення прак-

тик нового регіоналізму. Серед авторів, наукові розвідки яких є помітними в дискурсі оновлених вимірів регіоналізму, варто відзначити Х. Хенгі, Дж. Гардіні, А. Маламуд, Ф. Баєрт, Т. Скарамаглі, М. Дойдж, Дж. Рюланд, Р. Рольф. На жаль, вітчизняна регіоналістика певною мірою ігнорує питання теоретико-концептуального доопрацювання проблем неорегіонального розвитку в міжнародному контексті. Так, ми маємо роботи, присвячені «новому регіоналізму» як політиці розширення повноважень регіонів у межах держави (С. Наумкіна, Л. Лясота, Н. Мельник, В. Семиноженко, С. Тульчинська, Р. Тульчинський, О. Шевченко та ін.), економічний підхід до «нового регіоналізму» як потенційної основи для кластеризації, що виходить за межі національних кордонів (Є. Савельєв); маємо окремі напрацювання у зв'язку з аналізом регіональної інтеграції в різних куточках світу (С. Шергін, Л. Чершишова, Н. Голуб'як, І. Тихоненко та ін.), проте комплексного розгляду нової регіоналізації як процесу міжнародного життя не вистачає, особливо з огляду на потребу в теоретико-концептуальному обґрунтуванні різних вимірів міжнародної регіоналізації. На це звертає увагу професор О.І. Брусиловська у роботі «Дослідження регіоналізму: чи чекати подальшої еволюції?», зауважуючи на необхідності аналізу особливостей сучасних міжрегіональних відносин у межах досліджень саме макрорегіонального рівня з урахуванням активності недержавних акторів у регіональних відносинах [1, с. 39–40].

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпад біполярної системи надав нового поштовху розвитку регіональної інтеграції, але в реаліях ХХІ ст. вона вийшла за межі стандартних інтеграційних практик ХХ ст. Нині ми є самовидцями процесу макрорегіоналізації як певної форми глобалізації, у якій відбувається консолідація регіональних просторів у макрорегіональні

комплекси, здатні перебирати на себе функції полюсів світового розвитку. Вочевидь, це є проявом так званого нового регіоналізму, що виник в умовах занепаду американоцентризму під впливом дискурсу про потенціал багатопольярного світового устрою. У сучасній системі міжнародних відносин регіони з географічних об'єктів, у яких розгорталася активність позарегіональних та регіональних сил, перетворюються на самосійних суб'єктів світової політики. Регіональні інтеграційні об'єднання взаємодіють одне з одним на регулярній основі, розгортаючи та вдосконалюючи практики налагодження міжрегіональних зв'язків та міжрегіональної співпраці. За рахунок поширення такої взаємодії виникає поняття міжрегіоналізму, або інтеррегіоналізму.

Міжрегіоналізація трактується як інституціоналізація відносин між регіональними угрупованнями, регіональними організаціями, окремими державами, групами держав, розташованими в інших регіонах планети. Водночас поширення практик неінституціоналізованих регулярних контактів у форматі різноманітних форумів та самітів також актуалізувало питання їх залучення до ініціатив міжрегіональної інтеграції неінституціоналізованого типу. У роботі «Інтеррегіоналізм як багатогранний феномен: у пошуках типології» Х. Хенгі виокремлює три типи міжрегіональних відносин у ХХІ ст.: відносини регіональної групи з регіональною групою, відносини регіональної організації з регіональною групою, відносини регіональної організації з регіональною організацією [2, с. 42]. Х. Хенггі наголошує та трансформації міжрегіоналізму на межі століть, коли новий міжрегіоналізм змінює старий. Відмінність старого і нового міжрегіоналізму – у зосередженості на різних аспектах політичного буття. Старий міжрегіоналізм тяжіє до проблем самих акторів – учасників міжрегіональної взаємодії. Новий міжрегіоналізм сконцентрований на проблемах системи відносин у світі. Також новий міжрегіоналізм вирізняється поширеністю практик неформальної взаємодії, які проявляють

себе, передусім, у взаєминах між регіональними групами, витісняючи формалізовані регіональні організації [2, с. 52].

Своєю чергою, Дж. Гардіні та А. Маламуд, аналізуючи міжрегіоналістські/інтеррегіоналістські практики, зауважують на участі в них недержавних і наддержавних акторів нарівні з традиційною участю держав, що за умов нового регіоналізму може реалізовуватися завдяки механізмам як формального, так і неформального спілкування. Відносини акторів в практиках неорегіоналізму мають асиметричний характер і в першу чергу зосереджені на економічних зисках від взаємодії, тоді як питання політики і безпеки є вторинними [3, с. 3–4]. Практики інтеррегіоналізму тісно пов'язані з явищем трансрегіоналізму, коли йдеться про виникнення інтеграційних угруповань між різними регіональними об'єднаннями, які не є поєднаними спільним географічним простором. Так, К. Дент зазначає, що трансрегіоналізм – це формування спільних просторів, які проходять між регіонами та крізь регіони, у яких елементи, що їх створюють, взаємодіють і мають тісні зв'язки один з одним. До таких елементів просторів можуть належати не лише держави, а й організації, спільноти та індивіди [4, с. 224]. Об'єднання в межах трансрегіональних або інтеррегіональних утворень має неформальний характер і зосереджене переважно на забезпеченні майданчика для регулярної комунікації з метою обговорення поточних актуальних проблем політики, безпеки, економіки. За підсумками обговорення ухвалюються спільні заяви, які відображають позицію учасників трансрегіонального/транснаціонального утворення. Фактично не йдеться про якусь інституціоналізацію даної комунікації, це практика обміну позиціями і досягнення консенсусу. Саме такий формат взаємодії реалізують у межах функціонування Організації країн – виробників та експортерів нафти, G 7, G 20, БРІКС, проєкту «Один пояс – один шлях». Очевидними є особливості та відмінності зазначених практик, тож дослідники часто намагаються

розмежувати їх за допомогою типологізації, проте породжені вони саме сучасним контекстом міжнародних відносин та базовими трендами світового політичного процесу. Становлення трансрегіональних відносин стало можливим завдяки подальшому розгортанню неоліберальної моделі глобалізації та науково-технічному прогресу. Технології створили можливості для взаємодії віддалених один від одного держав та регіонів і трансформували поняття географічного чинника та відстані. Нині ми є свідками не лише трансрегіональної, а й трансконтинентальної постійної взаємодії. Трансрегіоналізм уможливлюється досвідом демократизації, потенціалом просторової диференціації та перспективами занепаду американоцентризму і формуванням багатоплярного світу. Поглиблення глобалізації у частині посилення транспарентності національних кордонів забезпечило можливості інтенсивної взаємодії державних та недержавних акторів різних континентів, що створило середовище транснаціональних зв'язків і відтворило підґрунтя для формування трансрегіональних об'єднань. Трансрегіоналізм відкриває ширші можливості для залучення до процесів міжнародної взаємодії різним типам акторів, пропонуючи новий формат такої взаємодії, ураховуючи потенційну асиметрію статусів, ресурсів, досвіду. По суті, це стало можливим завдяки демократизації, але тут наявний взаємовплив, оскільки залучення до трансрегіональної взаємодії недержавних акторів забезпечує подальшу демократизацію світової системи, оскільки розширює коло учасників цієї взаємодії. Водночас варто зазначити, що поширена думка про те, що на відміну від регіональної інтеграції у трансрегіоналізмі відсутні інституціоналізація і формування нормативної основи взаємодії, не є беззаперечною. Так, існує припущення, що це лише справа часу і одним з ефектів трансрегіоналізму в світовій політиці може бути сприяння подальшій інституціоналізації співробітництва та формуванню нових масштабних об'єднань [5, с. 1276]. У цілому, на думку

Ю. Рюланда, трансрегіоналізм здатний виконувати низку функцій у світовому політичному процесі, серед яких – раціоналізація, формулювання порядку денного, інституціоналізація, формування ідентичності та балансування сил [5]. За будь-якого підходу видається очевидним, що трансрегіоналізм сприяє формуванню нової архітектури взаємодії у світовому вимірі. Тож на тлі триваючої дискусії щодо співвідношення глобального та локального у світовій політиці неорегіоналізм із його міжрегіональними зв'язками і трансрегіональними процесами забезпечує еволюціонування поліцентричності світової системи. Міжнародні процеси в сучасному світі значною мірою залежать від мегатрендів глобалізації, інтеграції та регіоналізації, які реалізуються незалежно від державних акторів. У цьому аспекті трансрегіоналізм розвивається за рахунок об'єктивних чинників, природно заповнюючи «проміжки» між регіональними й глобальними процесами [6]. За будь-яких умов, розвиток трансрегіоналізму тягне за собою важливі структурні та змістовні наслідки для системи міжнародних відносин. Усвідомлення цього присутнє у представників основних шкіл теорії міжнародних відносин. Представники реалістів наголошують на тому, що міжнародне об'єднання – це недовговічний союз, який є стратегічним практичним інструментом держави, яка використовує його для своєї вигоди. Ліберальна школа закликає розглядати міжнародні об'єднання як окремих акторів, існування яких є необхідним і виправданим з огляду на інтенсифікацію співробітництва держав в умовах глобалізації та посилення взаємозалежності. Представники конструктивізму обґрунтовують наявність комплексу чинників та умов, у яких діє держава як основний міжнародний актор в умовах збереженої анархічності міжнародних відносин, тож міжнародні об'єднання різної природи та широкої географії – це відбиток багатоваріативності відносин у системі.

Вочевидь, сутність трансрегіоналізму формується комплексом об'єктивних та суб'єктивних чинників, які залежать

від загальних трендів світового політичного процесу. Трансрегіоналізм сприяє формуванню відносно стійких функціональних макрорегіонів і передбачає взаємодію регіональних об'єднань, окремих держав із різних географічних регіонів, тож він здатний приймати різні форми залежно від акторів, які беруть участь у такій взаємодії. За сучасних умов трансрегіоналізація є похідною від макрорегіоналізації, це форма глобалізації у межах нового регіоналізму, який постає практиками співробітництва регіонів як акторів міжнародної системи і окремих держав, які прагнуть подолати географічні межі взаємодії з метою забезпечення інтересів та творення для цього нових просторів у глобалізованому світі XXI ст.

Висновки. Практики інтеррегіоналізму, макрорегіоналізму, міжрегіоналізму, трансрегіоналізму є наслідками подальшого розгортання процесу інтенсифікації міжрегіональних зв'язків та відносин у поточних умовах глобалізації та регіоналізації, коли регіоналізм постає у вигляді процесу макрорегіоналізації, що є певною проміжною формою глобалізації. Цей етап світового розвитку може бути визначений як період неорегіоналізму, тобто нового регіоналізму. Традиційна міжрегіональна взаємодія відбувалася на основі інституціоналізації відносин за допомогою угод між державами різ-

них міжнародних регіонів, які зосереджувалися на можливостях отримання економічних зисків від налагодженої співпраці. Практики ж неорегіоналізму зосереджуються на прагненні врахувати наявність та залучити різні типи міжнародних акторів і налагодити співпрацю з метою отримання консолідованої позиції зі спільним досягненням цілей та реалізацією інтересів за максимально широким колом питань. Сучасний міжрегіоналізм, або інтеррегіоналізм, є багаторівневим та складним процесом, що охоплює широке коло міжнародних акторів, які у своїй взаємодії націлені на пошук компромісів, узгодження позицій та прагнення виступати спільно на світовій арені для представництва і захисту своїх інтересів. Теорія трансрегіоналізму забезпечує трактування глобальних процесів із позицій теорії складних систем, яка враховує багаторівневність, внутрішню складність, неоднорідність та наявність складних зв'язків усередині системи, що стає відправною точкою подальших наукових досліджень практик неорегіоналізму. Причому варто враховувати, що ці практики створюють не лише нові можливості та умови для взаємодії державних і недержавних акторів, а й, вочевидь, можуть нести у собі і певні виклики для подальшого політичного та економічного розвитку держав, різних типів регіонів і світу в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брусиловська О. Дослідження регіоналізму: чи чекати подальшої еволюції? *Міжнародні та політичні дослідження*. 2023. № 36. С. 30–42. URL: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/288705/282423> (дата звернення: 20.04.2025).
2. Hanggi H. Interregionalism as a Multifaceted Phenomenon: In Search of a Typology. *Interregionalism and International Relations: A Stepping to Global Governance?* / Ed. by H. Hanggi, J. Ruland, R. Roloff. N.Y.-L.: Routledge, 2005. P. 31–62.
3. Gardini G., Malamud A. Debunking Interregionalism: Concepts, Types and Critique – With a Transatlantic Focus. *Atlantic Future Working Paper*. 2015. № 38. P. 1–23. URL: https://repositorio.ulisboa.pt/bitstream/10451/22372/1/ICS_AMalamud_Debunking_WPI.pdf (дата звернення: 18.04.2025).
4. Dent C. From Inter-Regionalism to Trans-Regionalism? Future Challenges for ASEM. *Asia Europe Journal*. 2003. Vol.1. № 2. P. 223–235. URL: https://www.researchgate.net/publication/226314139_From_inter-regionalism_to_trans-regionalism_Future_challenges_for_ASEM (дата звернення: 17.04.2025).
5. Rueland J. Balancers, Multilateral Utilities or Regional Identity Builders? International Relations and the Study of Interregionalism. *Journal of European Public Policy*. 2010. № 17. P. 1271–1283. URL: https://www.researchgate.net/publication/233256470_Balancers_

Multilateral_Uilities_or_Regional_Identity_Builders_International_Relations_and_the_Study_of_Interregionalism (дата звернення: 17.04.2025).

6. Чернишова Л.О. Співробітництво країн БРІКС як новий формат інтеграційного об'єднання. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/931/893> (дата звернення: 21.04.2025).

REFERENCES:

1. Brusylovskaya, O. (2023). Doslidzhennia rehionalizmu: chy chekamy podalshoi evoliutsii? Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia [Research on regionalism: should we expect further evolution?]. Брусиловська О. Дослідження регіоналізму: чи чекати подальшої еволюції? *Mizhnarodni ta politychni doslidzhennia – International and Political Studies*, 36, 30–42. Retrieved from: <http://heraldiss.onu.edu.ua/article/view/288705/282423> [in Ukrainian].

2. Hanggi, H. (2005). Interregionalism as a Multifaceted Phenomenon: In Search of a Typology. *Interregionalism and International Relations: A Stepping to Global Governance?* / Ed. by H. Hanggi, J. Ruland, R. Roloff. N.Y.-L.: Routledge, 31–62.

3. Gardini, G., Malamud, A. (2015). Debunking Interregionalism: Concepts, Types and Critique – With a Transatlantic Focus. *Atlantic Future Working Paper*. 38. 1–23. Retrieved from: https://repositorio.ulisboa.pt/bitstream/10451/22372/1/ICS_AMalamud_Debunking_WPI.pdf

4. Dent, C. (2003). From Inter-Regionalism to Trans-Regionalism? Future Challenges for ASEM. *Asia Europe Journal*. 1. 2. 223–235. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/226314139_From_inter-regionalism_to_trans-regionalism_Future_challenges_for_ASEM

5. Rueland, J. (2010). Balancers, Multilateral Utilities or Regional Identity Builders? International Relations and the Study of Interregionalism. *Journal of European Public Policy*. 17. 1271–1283. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/233256470_Balancers_Multilateral_Uilities_or_Regional_Identity_Builders_International_Relations_and_the_Study_of_Interregionalism

6. Chernyshova, L. (2021). Spivrobitnytstvo krain BRIKS yak novyi format intehratsiinoho obiednannia [Cooperation between the BRICS countries as a new format of integration association]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 33. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/931/893>